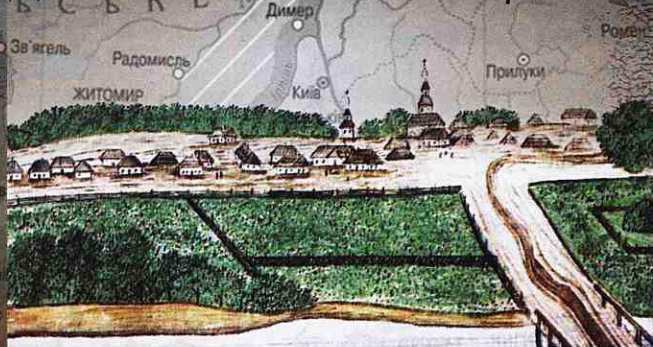

Григорій Алексєєнко

M3060-1
9(c2)
A471

ДИМЕР:

ДЕ МИР ТА ЗАЛІЗО КУВАЛИ

Частина I

(З найдавніших часів до 1795 року)

ЗМІСТ

Володимир Ткач. Передмова.....	3
1. Природа доісторичних часів.....	5
2. Населення доісторичної епохи.....	11
3. Епоха Київської Русі.....	43
4. Литовська доба.....	61
5. Під владою Речі Посполитої.....	81
Іменний покажчик.....	176

Григорій Іванович Алексеєнко

Наукове видання

На обкладинці використано малюнок
Де ля Фліза 1864 року.

Художнє оформлення Михайла Черненка

Комп'ютерна верстка Миколи Сергійчука

Підписано до друку 12.10.2016. Формат 84x108^{1/32}. Гарнітура Мінськийон. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 13,86. Обл. вид. арк. 6,93. Наклад 1000. Зам. 16-675.

Оригінал-макет виготовлено в ПП Сергійчук М. І., 07300, м. Вишгород Київської області, вул. Грушевського, 1, пом. 31.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції — серія ДК №2448 від 24.03.2006 р.

Віддруковано в ПАТ "Віпол", 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60.

ство,¹³ що проіснувало до 1810 року.¹⁴ Очевидно, після трагічних подій і розорення Димера у 1630 році король втратив інтерес до міста та викреслив його зі своїх володінь, але до демидівського староства землі не передав.

У квітні 1630 року, після Великодня, у Димері трапилась подія, відображена у роботах багатьох істориків XIX століття, які писали на тему Хмельниччини. Цього чорного дня в історії Димера вороги вирізали багатьох його жителів. Затятий ворог українського козацтва, польський гетьман С. Конецпольський напередодні повернувся із своїм військом з шведської війни і розквартирував його по всій Україні. "Пани, жида орендарі і деякі дрібні урядовці та єзуїти, під обороною того війська, почали тіснити і знущатися над народом, силою навертали його в унію, козаків повертали у кріпацтво до панів",¹⁵ — писав Микола Аркас. Гетьман козацький Грицько Чорний, затверджений поляками, у всьому виконував їхню волю. Тоді запорожці під проводом Тараса Федоровича, прозваного в народі Трясилом, виступають проти гетьмана і страчують його як зрадника, розсилають по Україні свої універсали, закликаючи всіх до війська — хто був козаком, або хоче ним бути,

13 Історія міст і сіл України... — С. 377.

14 Похилевич Лаврентій. Краєзнавчі праці. — Біла Церква: Вид. О. Пшонківський, 2007. — С. 25.

15 М. Аркас. Історія України-Руси. — С. 153.

на "захист віри благочестивої".¹⁶ Таким чином козацьке повстання перемінилось на війну за віру.

Гетьман С. Конецпольський починає збирати військо, розпорошене по Україні, а тим часом посилає поперед себе шляхтича Самійла Лаща, овруцького старосту, коронного стражника (тобто охоронця порядку у прикордонних областях). Про нього М. Грушевський пише: "Він і між шляхтою був звісний як останній розбійник, що нікому не перепускав, нікого не жалувач з своєю бандою проклятою: оповідали, що на нїм було засудів за ріжні злочини більше 200, а позбавлений честі шляхетської 37 раз..."¹⁷

Магнат Конецпольський, користуючись послугами шляхтича Самуїла Лаща і його озброєного заґону, влаштовував напади останнього на села шляхтичів, забирав селян у магнатські маєтки. Лащ катував селян і шляхтичів, ґвалтував жінок, чинив інші неподобства. Засуджений шляхетськими судами 236 разів до "баніції" (вигнання) і 37 разів до "інфамії" (позбавлення честі), Лащ залишався без покарання.¹⁸ М. Костомаров, який першим з істориків написав про цю траґедію, змальовує портрет С. Лаща так: "Обвинувальних вироків над ним було так багато, що він зробив з

16 М. Грушевський Історія України-Руси. — С. 280.

17 Там само.

18 Мельник Л. Боротьба за українську державність (XVII ст.). — К.: Освіта, 1995. — С. 13.

них одяг і вдягав як насмішку над безсиллям правосуддя. Та він завше мав захисника в особі Конецпольського, котрий охороняв його військовими екземптами і таким чином потурав його свавільствам: хто б надумав позиватися з ним через суд, той мусив зректися дружини й дітей і рятуватися втечею. Зате він був набожним і для очищення від гріхів в останні дні масниці замикався в монастирі для духовних вправ".¹⁹

На Великдень С. Лащ вирізав Лисянку, де застав людей у церкві і порізав їх усіх, від попа почавши, а скінчивши жінками й дітьми. Маючи такий кривавий досвід, він нападає на Димер через короткий час. Його банда раптово оточила Димер і стала зганяти людей у центр міста, до православної церкви. Хто чинив найменший опір — убивали на місці. Малих дітей, що плакали з переляку, видирали з рук матерів і тут же на очах батьків топтали кіньми. Якщо хто ховався у хаті і не відкривав двері, то хату підпалювали, пильнуючи, щоб ніхто з неї не врятувався втечею. Зігнаних до церкви жителів вирішили спалити живцем разом з церквою. Цей весняний день 1630 р. став найчорнішим днем в історії Димера. Залишилося від церкви та спалених у ній живцем людей лише попелище. За традицією на цьому ж місці незабаром розпочнеться будівництво нової

¹⁹ Костомаров М. Богдан Хмельницький. — С. 83.

церкви. Завдяки цьому можливо встановити її досить точне місце розташування у наш час. Від кривавої розправи вдалося врятуватись небагатьом тим людям, які жили у тій частині міста, де густо росли липи. Коли пізніше прийшлий люд заповнив пусті житла, що було в ті часи звичним явищем, то вцілілих свідків трагедії прозвали Липниками і то стало певного часу їхнє прізвище.

Польський історик Равіта Гавронський з приводу події пише наступне: "Прелюдії козацьких воєн за Хмельницького розпочиналися, а вірніше відбувалися в Димері... В 1630 році Самуел Лашч (Samuel Laszcz), староста Овруча, прагнучи повністю заспокоїти мешканців міста, знайшов для того часто застосовуваний спосіб у ті часи — вирізав усіх!"²⁰

Жадобою помсти у серцях козаків одізналась ця жорстока розправа над православними Лисянки і Димера під час вирішальної битви військ С. Конецпольського і Тараса Федоровича під Переяславом 15 (25) травня, битви, що була оспівана Т. Шевченком у поемі "Тарасова ніч". Незабаром, як пише літописець, були розгромлені шляхетські загони "в Копачеві, Димері, а також Білгородці. За Дніпром повстанці знищили "золоту роту", до

20 Rawita Fr.[Gawronski]. Przyczynek do kolonizacy i historyi Polesia kijowskiego // Dodatek miesieczny do "Przeglądu Tygodniowego." — 1888. — №3. — S. 359.

складу якої входили одні польські шляхтичі". А по смерті С. Конецпольського "шляхта Київського воєводства, зібравши до 12 тисяч людей, пішла оружним походом на гніздо Лаща і вигнала звідти всіх його людей і сім'ю, аби не було і слуху про них", — додає Михайло Грушевський.²¹

Ця трагічна подія стала причиною занепаду Димера, який з 1631 року набуває статус староства, до речі, досить бідного, що, зрештою, врятувало його від захоплення польськими магнатами у власність, надмірної полонізації та покатоличення. Староства були адміністративно-територіальними і господарськими одиницями, що створювались у державних (королівських) володіннях та складались з міста чи містечка та кількох сіл. Польсько-шляхетським урядом вони надавались магнатам і шляхті за службу у тимчасове або довічне користування. До Димерського староства належали у різні часи Катюжанка, Абрамівка, Демидів, Гостомель, Козаровичі, Лютіж та інші села. У 1631 році першим старостою став Єжи Лясота (Lassota). Він незабаром помер і Димер спершу був відданий в оренду в 1634 році Янові Ланцкоронському, а після його смерті у 1647 році, його синові Станіславу Ланцкоронському, старості скальському. Ланцкоронські в Ди-

²¹ М. Грушевський Історія України-Руси. — С. 281.

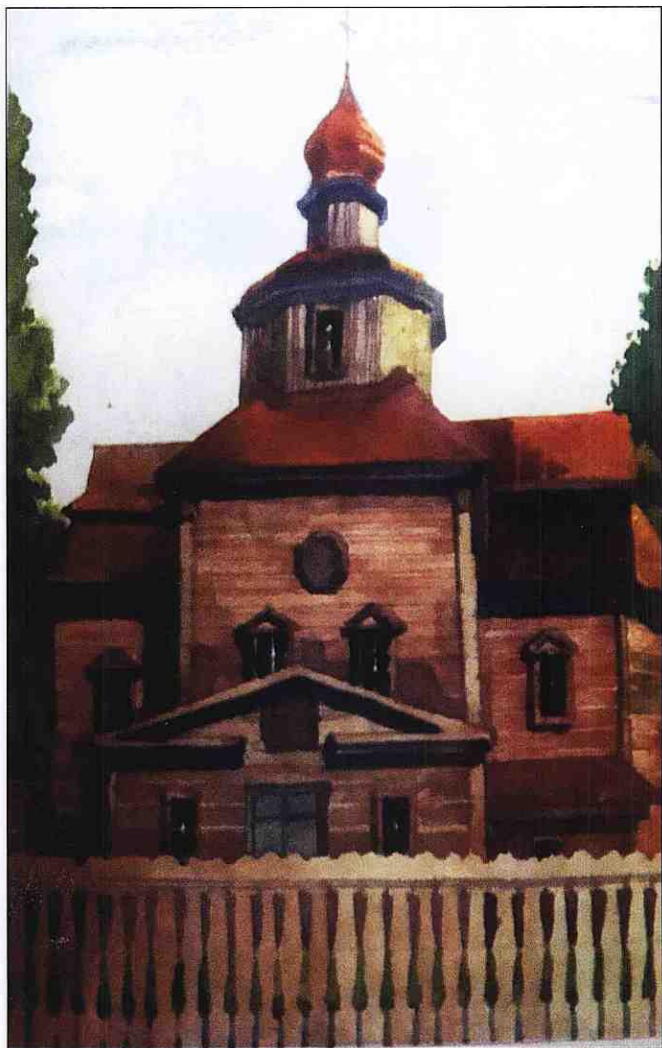
мері не мешкали: тримав його в оренді від них князь Федір Четвертинський.²²

У квітні 1632 року помер король Сигізмунд III. Нечисленні представники православного дворянства стали боротись за відміну переслідувань східного сповідання. Вони вимагали знищення постанов Берестейської церковної унії про заборону будівництва православних церков та повернення повної свободи богослужіння східної церкви.

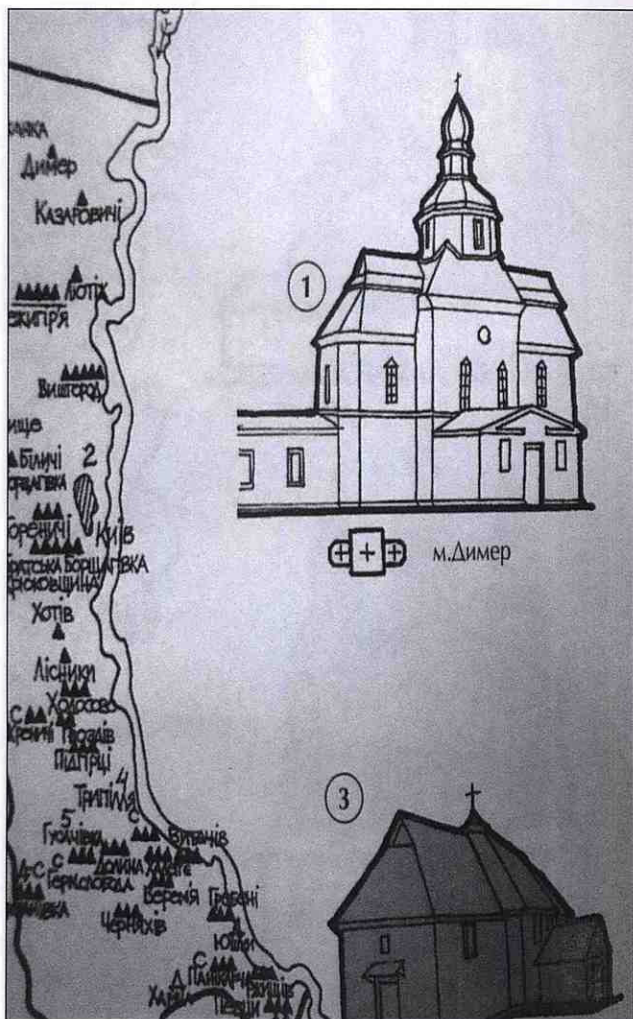
Після обрання Владислава новий польський король дав православним диплом, у якому ясно і беззастережно, до того ж новими розширеннями була висловлена свобода православного віросповідання.²³ Лише 1636 року була відбудована спалена церква Косьми і Даміана, уже як православна. Місцевий житель Андрій Ошумков подарував церкві ікону розп'яття Спасителя, на якій залишив дату і своє ім'я. За однією із версій, Андрій Ошумков міг бути художником, який написав цю ікону. Лаврентій Похилевич на власні очі бачив цю ікону у вівтарі Димерської церкви, коли збирав матеріал для написання "Сказань про населені місцевості Київської губернії", що були надруковані у 1864 році. Сучасні пошуки ікони виявилися безрезультатними, але успіх може чекати попереду.

22 Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Т. II. — Warszawa, 1881. — S. 246.

23 Костомаров М. Богдан Хмельницький. — С. 94.

Димерська церква, акварель. 1754 рік

Церква Косми і Даміана

Біля могили Лаврентія ПОХИЛЕВИЧА у Любимівці

Герб і прапор Димера